

DISCURSU DEL XXX DÍA DE LES LLETRES ASTURIANES

Ilustrísimes autoridaes, ilustrísimos académicos y académiques, amigos y amigues:

Al entamar el discursu institucional d'esti *Día de les Lletres Asturianas* quixera de mano davos les gracies más fondes por tar equí pa celebrar con nós el XXX *Día de les Lletres Asturianas*, día d'agasayu a la lliteratura y a los escritores de nueso, pero día tamién de reivindicación del drechu a vivir n'asturianu, drechu que como ciudadanos llibres que somos mos correspuende.

1. El nomamientu de José Ángel Hevia Velasco como nuevu miembru d'honor de l'ALLA

Acoyemos nesta Xunta Extraordinaria, como Académicu d'Honor, a *José Ángel Hevia Velasco* y, como nun pue ser d'otramiente, a él han dir empobinaes les mios primeres pallabres, de reconocencia y d'agradecimientu. De reconocencia porque, de la mano de so, la gaita y la música asturiana en xeneral algamaron un grau d'espardimientu y un cumal de reconocencia internacional hasta agora desconocíos.

De reconocencia y agradecimientu, porque a lo llargo de la so vida profesional siempre emplegó l'asturianu como instrumentu de la so producción artística y de la so creatividá ellí onde éstos alitaron, al marxe del país o de les circunstancies concretes; y porque, amás, fízolo dende una actitú consciente de compromisu cola llingua y la cultura de nueso, inxiriéndose davezu nos movimientos cívicos de defensa del idioma; y d'agradecimientu, tamién, por dar el preste al brinde fechu y acutar vanceyase a esta Academia como Miembru d'Honor.

La so trayectoria artística ta apinada de premios. La reconocencia internacional apuerta en 1998 col so primer discu en solitariu *Tierra de nadie*, trabayu del que vendió dos millones de copies y col que llogró numerosos premios per toa Europa. Tres esi álbum apurciríen otros: *Al otru llau* en 2000, *Étnico ma non troppo* en 2003, *Obsession* en 2007.

L'homenax que güei personalizamos n'Hevia queremos allargalu a tolos gaiteros asturianos, que tanto faen pol espardimientu del idioma y pola so normalización social. Nun ye casualidá que nesti XXX *Día de les Lletres Asturianas* emprimemos con gaita, acoyamos como miembru d'honor a un gaiteru, y pesllemos esta Xunta Extraordinaria cola actuación musical de Xuacu Amieva.

2. N'alcordanza de Nené Losada

Sicasí, la gayola de les lletres anúbrese, otra vuelta, cola perda, primero d'Emilio Barriuso, collaciu d'Academia y ún de los especialistas cimeros del léxicu marineru; y más de recién, cola de la escritora Nené Losada, representante d'una xeneración de muyeres que de forma autodidacta acertaron a tresformar el sentimientu del pueblu en poesía y a tresmitilu a los escritores más nuevos. Dende quantayá, Nené Losada, autora de *Cantares valdesanos*, *Entre apigarzos* o *El nome de las cousas*, apurríanos un manoyín de poemas pal *Día de les Lletres*. Y esti añu, lleal como siempre cola institución, nun dexó de facelo.

Dexáime que vos llea, n'alcordanza y como homenax, ún de los sos poemas en llingua asturiana, nesa llingua que tanto quixo y que nun pudo acompañala, como toi segura qu'a ella-y prestaría, nel adiós postreru:

*L.libre como un páxaru
Anantes deixaba que saliera*

*la miou vocina con miedu,
agora déixola l.libre
pa que salga como el.la quiera.*

*Las palabras, anantes,
siempre yaran las últimas en chegar,
agora empúxanse unas a outras
pa ser las primeras,
[fayéndose] dueñas de la voz.*

*Esa voz que sona a pandeiru ya a gaita,
esa voz que güel a romeiru.
La qu'agora ta l.libre lo mesmo qu'un páxaru,
la que fala ya fala «sin miedu».*

Que toos, querida Nené, tengamos la fuercia precisa pa falar ensin mieu y pa esixir y exercer la llibertá pola que munchos rispimos, la de poder vivir y morrer en llingua asturiana.

3. Trenta años del Día de les Lletres Asturianes

Festexamos güei'l XXX *Día de les Lletres Asturianes* y pa señalalo l'Academia tomó'l determín de que, de magar esti añu, el númberu de *Lletres Asturianes* qu'añalmente s'empobina a la creación lliteraria alite solu, esgayáu del Boletín Oficial de l'Academia, col nome qu'ente toos-y punximos abenayá: *Lletres Lliterariu*.

A lo llargo d'estos trenta años, la institución cumplió, y cuidu qu'abondo bien, cola xera más académica que los estatutos-y encamienten; porque nestos trenta años l'Academia espublizó 534 llibros, más de 1.300 artículos d'investigación, 21 coleiciones, 4 revistes y 166 números d'eses revistes.

Y, arriendes d'ello, empobinó 27 *Xornaes Internacionales d'Estudiu*, 11 *Alcuentros Internacionales de Llingua Minoritaria y Educación*, 3 *Sesióis d'Estudio del Occidente* y 30 ediciones del *Día de les Lletres Asturianes*.

Y, al empar, engabitó, de magar l'añu 1983 y a través del Programa de Formación, 126 cursos, dientro les estayes de *Cursos de Llingua Asturiana pa Enseñantes*, *Cursos d'Afondamientu Cultural y Llingüísticu*, *Cursu Elemental de Llingua Asturiana*, *Cursu Avanzáu de Llingua Asturiana* y *Curso de Capacitación en gallego-asturiano*, ensin escaecer el bayurosu programa de formación p'adultos, con ufierta per toa Asturias.

4. El llabor desendolcáu nel caberu añu académicu

Polo que fai al llabor más averáu nel tiempu, el desendolcáu dende'l pasáu *Día de les Lletres*, namái quixera facer referencia, magar que seya curtiamente pa nun cansar, a tres fechos que cuidu son de gran valir:

- El primeru d'ellos foi la celebración, dientro de les Xornaes Internacionales d'Estudiu del 2008, del *I Conceyu Internacional de la Llingua Asturiana. Más de mil años d'história de la llingua nel país de los ástures*, que supunxo un reblagu perimportante nel tarrén de la Filoloxía Asturiana. Nesti conceyu internacional, qu'axuntó a 21 especialistas (filólogos, llingüistes ya historiadores) ente los que tán romanistes del altor de Michael Metzeltin de la Universidá de Viena o Max Pfister de la de Säärlandes, n'Alemaña, analizáronse munchos de los problemes que cinquen a la historia, interna y esterna, del

idioma del vieyu Dominiu, derrompiendo, al empar, nuevos calces d'investigación; y presentáronse importantes obres d'investigación y documentación.

- El segundu correspuende al *asoleyamientu del númeru 100 de Lletres Asturianes*. Pa l'Academia supunxo un gran arguyu trespasar esa llinia imaxinaria del númeru 100. *Lletres Asturianes* foi pasu ente pasu —dende aquel llonxanu mes de mayu de 1981 nel qu'apruz—, anovándose y axustándose a les esixencies de les revistes científiques españoles ya internacionales y faciéndose, adúlces, un sitiu de primer orde ente ellos. Añu tres añu cumplió cola periodicidá fixada, calteniendu siempre la so llibertá y la so independencia de criteriu por más que dacuando se-y quixeren torgar. Y si llogramos andar esti camín, abegosu n'ocasiones, pero siempre granible y a lo cabero prestamosu, foi porque cuntamos col enfotu y cola collaboración desinteresada de munches persones a les que damos les gracias más fondes.

L'altor de la Filoloxía Asturiana mídense xustamente pola proyeición de *Lletres Asturianes* nel ámbitu de la Filoloxía Hispánica y Románica. Y esa proyeición espéyase, amás de pol prestixu de los sos collaboradores, per aciu d'otros dos factores: los apellaos índices d'impactu (cada vegada son más numerosos ya importantes los repertorios internacionales de referencia onde se conseña) y los intercambios con otres revistes científiques. Ente ellos, más de 70 anguaño, atópense dalgunes del prestixu de: *Revista de Filología Española, Verba, Estudis Romànics, Revue de Langues Romanes, Revue de Linguistique Romane, Rivista Italiana di Onomastica, Limba Română*, etc.

- El terceru ye'l de la creación del «Centru de Terminoloxía n'Asturies» (TERMAST). Si l'Academia pon especial procuru nel espoxigue de la Filoloxía Asturiana, non por ello escaez otra xera importantísima del so llabor. Refiérome al anovamientu de la propia llingua o, lo que ye lo mesmo, a la fechura d'una llingua asturiana moderna y afayada al mundu de güei.

N'efeutu, tres la redaición de les obres cimeres del procesu normativu (normes, gramática y diccionariu), l'ALLA anició en 2005 la coleición «Cartafueyos Normativos» y da agora un reblagu más nel camín de dir a la gueta d'una llingua cada vegada más iguada, que seya ferramienta axustada pa toles posibilidaes públiques del idioma, acordies coles necesidaes comunicatives d'una sociedá moderna y desarrollada.

Con esti enfotu, el pasáu 15 de xineru l'Academia robló un pautu col Colexu d'Inxenieros n'Informática del Principáu d'Asturies y col coleutivu Softastur, quedando, asina, constituyú'l «Centru de Terminoloxía n'Asturies» (TERMAST), centru encargáu de la coordinación xeneral de les xeres terminolóxicques venceyaes a la llingua asturiana.

TERMAST surde, d'un llau, col enfotu de dar seguranza de la calidá y de la disponibilidá de recursos terminolóxicos a los sectores públicos y privaos; y, d'otru, col d'afalar l'inxertamientu de la sociedá en toles xeres de so col envís de promover, nun escenariu multilingüe, el desendolque de la terminoloxía en llingua asturiana y contribuyir asina al progresu xeneral del asturianu en toles estayes sociales.

D'esti mou, ente los oxetivos del Centru afáyense los de: a) planificar y empobinar la investigación terminolóxicca; b) ellaborar los recursos terminolóxicos que faen falta pal emplegu del asturianu nes estayes socioeconómica, téunica y científica; c) afitar los criterios metodolóxicos pa la ellaboración de los mentaos recursos; d) facer y caltener un bancu de datos terminolóxicos n'asturianu con equivalencia n'otres llingües; e) afitar calces de collaboración nel ámbitu español ya internacional coles organizaciones que se dediquen a la terminoloxía y xeres venceyaes.

Amás del enllaz dende la web académica, que tará n'usu bien llueu, TERMAST cuntará con una coleición propia denomada TERMAST. *Propuestes de Terminoloxía*

Asturiana. El primer volume, que s'allumará bien llueu, correspuende a *Términos básicos d'Economía y Empresa*.

Dende equí convidamos a toles persones interesaes a participar n'andecha con TERMAST nesta nueva estaya que dirá, de xuru, derrompiendo nueves siendes espresives tan precisas pa la llingua del sieglu XXI.

5. La reforma de les enseñances universitaries y la reconocencia de la especialidá de llingua asturiana a los enseñantes

Pero'l mandáu estatutariu de la institución trescala'l llabor más académicu d'investigación o de normativización. L'Academia tien tamién una función tutelar que cumplir. Y nesti sen, el nuesu pruyimientu mayor ye, agora mesmo, y darréu de les circunstancies de les que falaremos, el de la necesidá de reconocencia de la Especialidá de Llingua Asturiana al profesoráu d'Educación Primaria y Secundaria.

La igua d'un Espaciu Européu d'Educación Superior y la reforma de les enseñances universitaries brindaron a la Universidá d'Uviéu la posibilidá de solucionar el vieyu problema del inxerimientu de la Filoloxía Asturiana dientro de les sos titulaciones oficiales. Ye verdá que non siempre se llogró la solución más afayadiza. Asina, mientres la llingua asturiana s'encartiya, exactamente igual que les otres llingües (inglés o francés) nel títulu de Mayestru d'Enseñanza Primaria, per entemedies d'una «Mención en Llingua Asturiana», o nel «Máster de Formación del Profesoráu d'Educación Secundaria», la propuesta de la Facultá de Filoloxía, con un *minor* en llingua asturiana (48 creitos), queda mui perbaxo, cuantitativa y cualitativamente, de toles otres llingües: del inglés, del francés, del italiano, del portugués o del alemán. Poro, la propuesta ye pa nós insuficiente dafechu. Sicasí, magar ello, nun pueo dexar de sorrayar la importancia que tien el fechu de que la llingua asturiana s'inxerte de manera reglada nel contestu universitariu.

Pero, pela cueta, el profesoráu de llingua asturiana de Primaria y Secundaria sigue ensin tener reconocida la so especialidá. ¿Cómo ye esto posible? Dende llueu, nun se pue xustificar el que la llei obligue al Principáu a dar seguranza de la enseñanza del asturianu en tolos niveles y graos del sistema educativu; que la Universidá dea rempuesta, acordies col mandáu de la mesma llei, a la formación d'esi profesoráu; y que llueu al profesoráu nun se-y reconozca esa especialidá. El problema ye más grave entá porque una decisión xudicial vien d'afitar que namái s'axusten a derechu les plantiyes orgániques, colo que l'asitiamientu del profesoráu de Llingua Asturiana dientro de lo que venía denomándose «plantiya funcional» yá nun ye posible.

Esta situación tien, dende llueu, una igua lóxica que nun pue ser otra que la reconocencia llegal, y a tolos efeutos, de la especialidá de Llingua Asturiana pa los profesores d'Educación Primaria y Secundaria. Mentanto esto nun se llogre, el profesoráu d'asturianu seguirá tando discrimináu, seguirá tando sometíu a la provisionalidá más abegosa, seguirá ensin poder nin concursar nin opositar pela so propia especialidá.

Y ello magar que la Xunta de Personal Docente de Centros non Universitarios d'Asturies (n'avientu de 2005) y el Conseyu Escolar del Estáu (en xunu de 2008) ficieren esti mesmu pidimientu a les alministraciones educatives (del Estáu y del Principáu), xustamente pa poder facer efeutivu dafechamente'l mandáu de la citada llei, de mou que'l profesoráu d'asturianu tenga les mesmes garantíes llaborales y profesionales que'l restu de los enseñantes.

Esta situación ye ún de los esmolecimientos mayores de la institución. Poro, y col envís d'alcontrar los calces amañosos pa igualu, l'Academia vien d'aconceyase col

Gobiernu Asturianu y colos representantes políticos al más altu nivel de la Federación Socialista Asturiana/PSOE, del Partíu Popular y d'Izquierda Xunida. A toos ellos tresllademos estos planteamientos y toos ellos dieron pallabra —xusto ye dicilo— d'entamar yá los procesos precisos pal llogru d'esta reconocencia. Aguardemos que tales procesos seyan granibles y qu'un vieyu problema de la enseñanza del asturianu tenga finalmente solución. Nesti sen, convién nun escaecer que nun hai xida llegal denguna darréu que se cunta col informe favorable de reconocíos xuristes de la Universidá d'Uviéu. Ye cuestión, entós, de tomar una decisión política xusta y razonable.

6. El fondu editorial de l'Academia nel mundu, a través de Google Books

Préstame agora dar anuncia d'un fechu que cuidamos d'especial importancia pa la proyeición internacional del idioma y que lu homologa coles llingües de más puxu y futuru teunolóxicu. L'ALLA vien de roblar (el pasáu 7 d'abril) un pautu con Google pal inxerimientu de tol fondu editorial de la institución nesi escaparate o llibrería virtual que ye Google Books. Pa decatanos del algame del alcuertu hai que tener presente que la gueta de llibros de Google ye ún de los preseos de *marketing online* con más puxu a nivel mundial y una de les ferramientes más efeutives en cuantes a lo so aplicación.

Quier dicise que cualquier persona, en nun importa qué país del mundu, podrá consultar o güeyar cualquier publicación de l'Academia, lo mesmu que si tuviere'l llibru nes manes nuna llibrería; y si'l conteníu ye del so interés podrá mercalu llueu, per aciu de los enllaces y direiciones afayadices que se conseñen na mesma páxina de consulta del llibru. Lo que Google Books ufre a los llectores ye'l 20% de la publicación, xunto a la portada, contraportada, índiz y solapes.

L'Academia persabe que pal futuru de la llingua ye preciso dar pasos como esti y valise de toles posibilidaes qu'ufierta la Rede. Nesti sen, alcuerdos como'l que comentamos, constituyen una posibilidá de primer orde p'amosar al mundu les publicaciones científiques al rodiu de la llingua asturiana y, arriendes d'ello, el restu de la creación cultural y lliteraria nel nuesu idioma.

7. Pesllando

Con tolo anterior l'Academia quier dexar afitao que la llingua asturiana ta téunicamente axeitada pa ser llingua de comunicación social a tolos efeutos na nuesa comunidá. Y talo tamién p'actuar como llingua oficial. Somos sabedores de les condiciones, de les fases y de los recursos (humanos, téunicos y económicos) que se precisen pa dar cuenta, intelixente y planificadamente, de la oficialidá. Ye verdá qu'Asturies, como'l restu de pueblos y comunidaes desarrollaes, carez una fonda crisis económica, pero tamién sabemos que ye xustamente nestes situaciones de desánimu social cuando los elementos simbólicos algamen el so más importante papel. Y nesti sen, la llingua asturiana ye un elementu de cohesión social, de vertebración social y d'autoarguyu p'ayudar a la superación de la crisis. La llingua asturiana ye, dexáime dicilo asina, l'ánima del pueblu asturianu.

Pero como nada se mos da de baldre, faigo un llamáu a tolos ciudadanos y ciudadanes pa qu'ente toos seyamos a dignificar la llingua asturiana del mou más coherente y personal posible: emplegándola nes situaciones cotidianes (nos actos sociales, na vida empresarial, nel trabayu, nos medios de comunicación, nel ámbitu académicu, nes fiestes y l'ociu...) como llingua efeutiva de comunicación. Pero un llamáu tamién pa tar sollertes y nun dexar d'esixir el marcu llegal que mos homologue colos otros ciudadanos del Estáu Español, con ciudadanos responsables y trabayadores,

esmolecíos pol futuru social y económicu de les sos comunidaes, pero atentos al caltenimientu de la so propia llingua y cultura. Falo de los ciudadanos gallegos, baleares, catalanes, valencianos, vascos, araneses y navarros. Ellos son el nuesu exemplu y el nuesu enfotu de xusticia llingüística.

Y yá pa finar quixera pidivos el preste pa poder dicir cola voz del poeta llangreanu:

*Si un día'l vientu cambia l'aldu,
onde furen les llondries,
si un día'l vientu torna
énte'l tiez del lleón,
y tolo que nós fuimos
lo que más allampiamos
queda en nada de nada,
menos que fumu, aliendu,
pación d'olvidu, aire,
[vacíu] no escuro, un sueñu
que naide soñó nunca.
Si un día'l vientu tira
escontra, arispiu,
a fierro y fueu,
col favor del mofu,
col favor de la muerte,
les nuestres manes
–mialma–
venceríenlu arguyoses,
les nuestres uñes
–podéis tar [seguros]
gatuñaríen [rebengoses]
[la feble] piel de la última tierra.*

[Pablo Antón Marín Estrada, *Animal estrañu*]

Munches gracias. ¡Puxa Asturias!

(Ana María Cano González, Presidenta de l'Academia de la Llingua Asturiana, Teatru Campoamor d'Uviéu, 8 de mayu de 2009)